

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

**з теми: «ЕКОТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК НАПРЯМОК
ОПТИМІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ)»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Geo1-M19
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Географія)
Ковальський Юрій Миколайович

Керівник:
Чернюк Ганна Володимирівна,
кандидат географічних наук, доцент

Рецензент:
Касіяник І.П., кандидат географічних наук,
доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	5
1.1. Поняттєво-термінологічний апарат із теми наукового дослідження	5
1.2. Історія розвитку екотуристичної діяльності	8
1.3. Екотуризм як важливий напрямок оптимізації природокористування	15
1.4. Формування екотуристичного кластеру як форми оптимізації регіонального природокористування	21
1.5. Екотуристичний потенціал та основні риси екотуристського продукту	25
1.6. Методи дослідження	29
1.7. Охорона праці та техніка безпеки при проведенні наукових досліджень	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ: ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ, СУЧАСНИЙ СТАН, ОСНОВНІ НАПРЯМКИ	35
2.1. Історичні та природні передумови розвитку екотуристичної діяльності	35
2.2. Природні екотуристичні ресурси	41
2.3. Розвиток екологічного туризму НПП «Подільські Товтри» як шлях оптимізації природокористування території	52
2.4. Розвиток екскурсійних форм екотуризму в Кам'янці-Подільському	56
2.5. Використання геолого-геоморфологічних об'єктів Кам'яниччини в екотуристичній діяльності	60
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ	68
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Туризм протягом усієї історії свого економічного існування переконливо утримує репутацію специфічної сфери, яка динамічно розвивається у складі галузей обслуговування і посідає все більш помітне місце у світовій економіці за показником швидкості обігу капіталу, числом зайнятих, обсягом експорту послуг, як джерело доходів для національних бюджетів. Рівень споживання туристичних послуг є одним із важливих індикаторів якості життя.

Кам'янець-Подільський район – один із регіонів Хмельниччини, що славиться своєю природою, історичними місцями, фортецями, архітектурними комплексами поміщицьких садиб, об'єктами зеленого туризму тощо. Частина з них включені до екотуристичних екскурсійних маршрутів як місцевого, так і загальнодержавного значення. Та поряд з цим Кам'яниччина має ще чималий список різноманітних об'єктів, які могли б зацікавити гостей та мешканців області, сприяти активному відпочинку і пізнанню природи, історії, культури і традицій Подільського краю.

Екотуристична діяльність – це вид туризму, метою якої є пізнання особливостей малозмінених природних і традиційних культурних ландшафтів за умови збереження ландшафтного різноманіття. На території Кам'янець-Подільського району достатньо сприятливі умови та ресурси для розвитку екотуризму, але, щоб він став пріоритетним напрямом національного туризму, основою його розвитку має бути розробка спеціальної державної, регіональних та місцевих програм з розвитку екотуристичної діяльності, а також свідоме ставлення кожного з нас до довкілля. Тому подальші дослідження будуть спрямовані на дослідження перспектив розвитку екотуризму Подільського краю та Кам'янець-Подільського району, зокрема.

Метою роботи є дослідити екотуристичну діяльність на теренах Кам'янець-Подільського району як важливого напрямку оптимізації регіонального природокористування.

Для досягнення мети необхідно було розв'язати наступні **завдання**:

1. дослідити історію розвитку екотуристичної діяльності Кам'янець-Подільського району;
2. розкрити сутність поняття про екотуристичні діяльність;
3. охарактеризувати екотуристичний потенціал та основні риси екотуристського продукту;
4. проаналізувати історичні та природні передумови розвитку екотуристичної діяльності;
5. проаналізувати розвиток екскурсійних форм екотуризму в Кам'янці-Подільському;
6. окреслити основні проблеми та перспективи розвитку екотуристичної діяльності на теренах Кам'янець-Подільського району.

Об'єкт дослідження: екотуристична діяльність Кам'янець-Подільського району.

Предмет дослідження – сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку екотуристичної діяльності Кам'янець-Подільського району та її значення для туристичної та рекреаційної діяльності, організованого, неорганізованого і сімейного відпочинку у регіоні.

Структура та обсяг роботи. Наукова робота викладена на 88 сторінках машинописного тексту та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 79 найменування та додатків.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні положення дипломної роботи магістра доповідались і обговорювались на науковій конференції, а саме: на підсумковій науковій конференції студентів та магістрантів.

Публікації. Основні положення дипломної роботи магістра опубліковані в збірниках наукових праць підсумкової наукової конференції студентів та магістрантів.

- зареєструвати пам'ятки, що мають історичну, культурну, пізнавальну цінність, та взяти їх під державну охорону (це практикується в Україні, але не в достатній мірі);
- кошти від туризму повинні надходити до місцевих бюджетів;
- надавати місцевому населенню право самим вирішувати, що пропонувати туристам та як представляти свою культуру.

Розвиток екологічних видів туризму в Україні ускладнюється також проблемами економічного характеру, які, в основному, зводяться до двох головних: відсутності коштів та пошуку джерел їх надходження.

Шляхами вирішення цих проблем бачиться залучення до цієї сфери малого і середнього бізнесу, а також вітчизняних та зарубіжних інвесторів. В зв'язку з цим необхідно провести ряд заохочувальних заходів, як-то: введення ряду пільгових податків, зміну форм власності підприємств, задіяних в туристичному секторі, пільгове інформаційне забезпечення тощо.

ВИСНОВКИ

В результаті наукових досліджень, нами були встановлені наступні висновки.

Екотуристична діяльність має важливе значення, як для економіки країн, так і для їх соціального розвитку. Екотуризм сприяє підвищенню культурного рівня людини, допомагає засвоїти нові знання, цінності та загальні норми поведінки. Завдяки екотуризму людина самовдосконалюється, реалізує свої рекреаційні, пізнавальні та духовні потреби.

Поява екологічного туризму – це певна відповідь людства на глобальні екологічні проблеми та зростаюче споживання природних ресурсів. На сьогоднішній день, екологічний туризм стрімко розвивається і набуває популярності у багатьох країнах, що допомагає гармонізувати відносини між природою, людьми та економікою.

Розвиток екологічного туризму в Кам'янець-Подільському районі на сучасному етапі є перспективним, завдяки їх унікальним природним ресурсам та прагненню населення до відпочинку на природі. Зважаючи на це, запровадження розвитку екологічного туризму в Україні є актуальним.

Розвиток екологічного туризму може значно покращити економічно і соціальне становище місцевого населення. Це оптимальний та ефективний механізм стримування негативних процесів. За допомогою екотуристичної діяльності можна взаємозбагатити культури різних етносів, зміцнити взаємну довіру, налагодити міжрегіональні і міжнародні відносини та обмін туристами, покращити умови розвитку внутрішнього туризму і надати країні гарний імідж та конкурентоспроможність.

Розвиток екологічного туризму в Кам'янець-Подільському районі знаходиться на початковому етапі. Для його становлення необхідною умовою є природно-рекреаційні ресурси, що будуть привертати увагу туристів. Завдяки гарному географічному положенню, Кам'янець-Подільський районі багатий на різноманітні природні та історико-культурні рекреаційні ресурси, які можна успішно використовувати в розвитку екологічного туризму.

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток екологічного туризму в Кам'янець-Подільському районі – один з найперспективніших шляхів покращення стану природно-заповідного фонду та інших природних територій. Організація екологічного туризму допомагає збереженню природно-заповідного фонду району, створенню нових територій та об'єктів ПЗФ, підвищенню рівня екологічної культури туристів, позитивно впливає на економічну ситуацію, надає усі можливості для популяризації Подільського краю за кордоном, а головне – не потребує значних інвестицій. За умов постійного розвитку та вдосконалення цього напрямку, він може стати одним з конкурентоспроможних видів туризму у Кам'янець-Подільському районі:

Багатство та унікальність природно-рекреаційних ресурсів створює передумови для розвитку рекреаційного господарства, економіки за рахунок їх ефективного використання, дає підстави сподіватися, що на території Кам'янець-Подільського району екотуристична діяльність згодом переросте у

потужну індустрію відпочинку, фізичного й духовного оздоровлення, глибокого національного самоусвідомлення і самоствердження, екологічної освіти і виховання рекреантів.

В Кам'янець-Подільському районі добре розвинута готельна мережа, функціонує значна кількість закладів громадського харчування; добре розгалужена банкоматна (банкова) система, працює ряд музеїв.

Кількість та якість запропонованих послуг є основним моментом, чому надають перевагу туристи при виборі сільських садиб. Серед основних послуг, які надають садиби зеленого туризму є наступні: риболовля та полювання, лікування бджолами, галькою, збирання ягід, грибів та лікарських трав, екскурсії до історико-архітектурних об'єктів, печер, Бакотського монастиря, велопрокат, катання верхи на конях та їзда на підводі, зимові розваги, прогулянки на катамарані та байдарках, смачна національна кухня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андриенко Т.Л., Плюта П.Г. и др. Социально-экологическая значимость природных заповедных территорий Украины. – К.: Наукова думка, 1991. – 155 с.
2. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М.: ГУГК, 1978. – С. 78-104.
3. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К.: Ін-т туризму, 1998. – 130 с.
4. Беттен Л. Погода в нашей жизни. – М.: Мри, 1985. – 224 с.
5. Білецька Г. А. Рекреаційні ландшафтні ресурси Хмельницької області / Г. А. Білецька // Науковий вісник НЛТУ України. - Л., 2008. - Вип. 18. - С. 81-85.

6. Білецька Г. А. Рекреаційні ресурси мінеральних вод Хмельницької області / Г. А. Білецька // Довкілля та здоров'я. - 2008. - № 4. - С. 28-31.
7. Борисенко Е.П. Климат и деятельность человека. – М.: Наука, 1982.
8. Бочваров М., Воденска М., Мироненко Н.С. Рекреационные системы. – М.: Наука, 1986. – 136 с.
9. Будыко М.И. Климат и жизнь. – Л.: Гидрометеиздат, 1971.
10. Веденин Ю.А. Динамика территориальных рекреационных систем. – М.: Наука, 1982. – 190 с.
11. Веденин Ю.А., Мирошниченко Н.Н. Оценка природных условий для организации отдыха. – Л.: Извест. АН СССР. Серия география, 1969. – №4. – С. 51-60.
12. Волков А.Д., Громцев А.Н. Рекреационная оценка и районирование лесных территорий на ландшафтной основе // Лесоведение. – 1993. – №1. – с.10-16.
13. Воронин Н.М. Основы медицинской и биологической климатологии. – М.: Медицина, 1981. Вопросы географии // Сб. 108. – М.: Мысль, 1978. – С. 162-169.
14. Генсирук С.А., Нижник М.С., Возняк Р.Р. Рекреационное использование лесов. – К.: Урожай, 1987. – 245 с.
15. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. /Редкол.: О.М. Маринич (відп. ред.) та ін. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 1989-1993. Т.3.: П-Я. – 480 с.: іл. – (в опр.).
16. Гидбут А.В., Мезенцев А.Г. Курортно-рекреационное хозяйство. – М.: Наука, 1991. – 91 с.
17. Гринів Л.С. Методологія і методика визначення нормативної оцінки природних курортних ресурсів та платежів та їх використання. – Львів, 1992.
18. Данилова Н.А. Климат и отдых в нашей стране. – М.: Мысль, 1980. – 155 с.
19. Данилова Н.А. Природа и наше здоровье. – М.: Мысль, 1977. – 236 с.

20. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. – С.74-80.
21. Журба І. Є. Економіко-географічні засади раціонального природокористування в регіоні (на прикладі Хмельницької області): Автореф. дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / І. Є. Журба; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Л., 2002. - 17 с. - укр.
22. Иванов В.В., Невраев Г.А. Классификация подземных минеральных вод. – М.: Недра, 1964.
23. Каплун І.Г., Чеболда І.Ю. Суспільно-географічні аспекти оптимізації водокористування Подільських Товтр // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Географія.-Тернопіль, 2005.- №2.- С.252-255.
24. Касіяник І. П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм. Практикум: Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В. С., 2007. – 76 с., Кол. вставка.
25. Климатический атлас УССР. – Л.: Гидрометеиздат, 1968. – 348 с.
26. Климатические ресурсы и их прикладное использование. Под ред. А.А. Исаева, М.А. Петросян. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 159 с. 24. Кобышева Н.В., Костин С.И., Струнников З.А.
27. Климатология. – Л.: Гидрометеиздат, 1980. – 344 с.
28. Ковальчук І.П. Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз. – Л.: Інститут Українознавства, 1997. – 440 с.
29. Колотова Е.В. Рекреационное ресурсоведение. Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1998.
30. Котляров Е.А. География отдыха и туризма. Формирование и развитие территориальных рекреационных комплексов. – М.: 1978. – 238 с.
31. Краткий агроклиматический справочник Украины. Под ред. К.Т. Логвинова. – Л.: Гидрометеиздат, 1976. – 256 с.
32. Крачило Н.П. География туризма. – К.: Вища шк., 1987. – 208 с.
33. Курортні ресурси України // За ред. Лободи М.В. – К.: Либідь, 1999. – 344 с.

- 34.Кучинська О., Чайка Н., Любінська Л. Моніторингові дослідження поверхневих вод ПЗФ НПП «Подільські Товтри»// Роль природно-заповідних територій Західного Поділля та Юри Ойцовської у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття. Матеріали міжнародної наук.-практ.конф./ Гримайлів, 2003. – С.203-206.
- 35.Левківський С. С., Хільчевський В. К., Ободовський О. Г. та ін. Загальна гідрологія. Підручник / За ред. Лисогора С. М. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 264 с.
- 36.Лемешев М.Я., Щербина О.А. Оптимизация рекреационной деятельности. – М.: Мысль, 1986. – 140 с.
- 37.Липо Т.Н., Циценко Г.В. Климатические условия и тепловое состояние человека. – Л.: Гидрометеиздат, 1971. – 290 с.
- 38.Любінська І. Б. Оцінка кліматичних ресурсів Хмельницької області для організації рекреаційної діяльності /І.Б. Любінська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Географія / редкол.: В. Я. Брич, О. В. Заставецька, С. І. Іщук [та ін.]. – Тернопіль: Тайп, 2010. - Вип. 2 (28). - С. 256-260.
- 39.Львович М.И. Вода и жизнь. М.: Мысль, 1986. – 245 с.
- 40.Марцинкевич Г.И., Клищикова Н.К., Мотузко А.Н. Основы ландшафтоведения. – Минск: Высшая школа, 1986. – 206 с.
- 41.Масляк П. О. Рекреаційна географія: навч. посіб. / П. О. Масляк. - К.: «Знання», 2008. – 343 с.
- 42.Методические основы оценки и регламентирования антропогенного влияния на качество поверхностных вод/Ред. Караушева А.В. Изд. 2-е. – Л.: Гидрометиздат, 1987. – 286 с.
- 43.Мироненко Н.С., Твердохлебов И.Т. Рекреационная география. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 232 с.
- 44.Мироненко Н.С., Бочваров М. Рекреационные системы. – М.: Мысль, 1983.

- 45.Мирошниченко А.А. Агрорекреационные зоны в Украине. – Днепропетровск, 1998. – 170 с.
- 46.Національна доповідь про стан навколишнього середовища в Україні. – К.: Веселка, 2001. – 180 с.
- 47.Николаенко Д.В. Рекреационная география: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2001. – 288 с.
- 48.Новодран О. В. Сучасний стан, вивченість та перспектива використання мінеральних вод Хмельницької області / О. В. Новодран, О. М. Нікіпелова, К. Е. Беленький // Медицинская реабилитация, курортология и физиотерапия. – 2001. - №2. - С. 36-40.
- 49.Никонова М. А. Практикум по географическому краеведению: Учеб. пособие. «География». – М.: Просвещение, 1985. – 127 с.
- 50.Обозний В. В. Краєзнавство: Навчальний посібник-практикум. – 2-е вид., доп. – К.: Науковий світ, 2004. – 240 с.
- 51.Подгорецкий П.Д., Багрова Л.А. Опыт выявления рекреационной емкости геосистем (на примере туристских стоянок в горном Крыму) // Физическая география и геоморфология. – К.: Наукова думка, 1980. – Вып. 23. – с.41-48.
- 52.Преображенский В.С., Веденин Ю.А. География и отдых. – М.: Наука, 1971. – 48 с.
- 53.Прикладная климатология // Сб. – М.: Гидрометеиздат, 1977. – Вып. 391.
- 54.Природа Хмельницької області / За ред. К.І.Геренчука. – Л.: Вища школа, 1980. – 167 с.
- 55.Природа Украинской ССР. Климат. – К.: Наукова думка, 1984. – 232 с.
- 56.Природные аспекты рекреационного использования леса. – М.: Мысль, 1987. – 167 с.
- 57.Рекреационная география // Отв. ред. В.С. Преображенский, Б.Н. Лиханов. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 112 с.
- 58.Рекреационная система Советских Карпат / Под. ред. Недашковской Н.Ю. – М.: Мысль, 1983. – 143 с.

59. Рекреационное использование территорий и охрана лесов / Нефедова В.Б., Смирнова Е.Д., Чижова В.П. – М.: Лесная промышленность, 1990. – 84 с.
60. Рекреационные ресурсы и методы их использования. - М.: МФГО СССР, 1981.
61. Рекреационные ресурсы / В.Н. Козлов, Л.С. Филиппович, И.П. Чалая и др. – М.: Наука, 1990. – 168 с.
62. Рекреационные ресурсы и методы их использования. – М.: МФГО СССР, 1981.
63. Рутинський М.Й. Врахування ландшафтного різноманіття у функціональному зонуванні національних природних парків України // Ландшафти і сучасність. Зб. наук, праць. – Київ-Вінниця: Гіпаніс, 2000. – 98-102 с.
64. Сивий М. Я. Мінеральні ресурси Поділля: конструктивно-географічний аналіз і синтез. Монографія. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – С. 448-456.
65. Свинко Й.М., Волік О.В. Травертинові скелі Середнього Придністров'я: Посібник-путівник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 44 с.: іл.
66. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.: картосхеми.
67. Стафійчук В. І. Проблеми використання біотичних рекреаційних ресурсів у туристичній галузі України / В. І. Стафійчук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля». – К., 2004. – С. 56-61.
68. Таран И.В., Бех И.А. Рекреационная деятельность в природных лесах // Лесное хозяйство, 1980. – №6.
69. Токманов О.І. Клімат // Природа Хмельницької області. – Львів: Вища школа, 1980. – С. 52-65.
70. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

71. Хаєцький Г. С. Аквальні і водно-болотні антропогенні ландшафти Поділля: Автореф. дис. канд. геогр. наук: 0.11 / Г. С. Хаєцький; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. - Чернівці, 2006. - 20 с.
72. Царик Любомир, Чернюк Ганна Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 188 с.
73. Царик Л. П. Царик Т. Є. Еколого-рекреаційні проблеми Середнього Придністров'я // Пробл. рац. викор., охорона та відтворення ПРП. – Чернівці: ЧДУ, 1991 – 240 с.
74. Черчик Л. М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку рекреаційного природокористування в Україні / Л. М. Черчик // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 6. - С. 180-186.
75. Чижова В.П. Методика организации учебных троп в зонах отдыха // Географические аспекты исследования рекреационных систем. – М.: Мысль, 1979. – с.99-109.
76. Чижова В.П. Рекреационные нагрузки в зонах отдыха. – М.: Знание, 1977. – 49 с.
77. <https://hotelscan.com/ru/>
78. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Кам'янець-Подільський>
79. <http://tsn.ua/tourism/kam-yanec-podilskiy-stara-fortecya>